

IGAZ HÍVED: HERMAN OTTÓ

Herman Ottó és Kovács Lajos politikai vonatkozású levelezéséből

RÉMIÁS TIBOR

1. A köztudat Herman Ottót általában mint természettudóst és a magyar őskor-kutatás megalapozóját tartja nyilván. Pedig a múlt század utolsó évtizedeiben csaknem húsz éven át aktív politikus is. Kossuth Lajos egyik leghívebb tanítványa, a kossuthi eszmék rendíthetetlen szószólója. Politikusi pályafutása alatt elveiből nem adott fel egy jöttányit sem. Következtesen harcolt az önálló és független Magyarország mielőbbi megvalósulásáért, így többek között az önálló külképviselet és vámterület kialakításáért, követelte a magyar bankot, de figyelmét nem kerülhették el a haladás gátjainak tekintett hitbizományok megszüntetése sem. Kulcsfontosságúnak tartotta az egyházi kérdések tisztázását, mely részéről egyet jelentett a polgári házasság és az állami anyakönyvezés kötelezővé tételével, a szabad vallásgyakorlással, ide értve a zsidók egyenjogúsítását is, sőt a papi vagyonok állami tulajdonba vételével.¹

A politizálás színteréül a „radicalisan függetlenségi s ugyanily liberális” – ahogy ezt magáról többször is leírta – Herman Ottó a kor két ellenzéki pártjából alakult „Függetlenségi és 48-as Párt”-ot választja. Az 1884-es egyesítést megelőzően, de a pártján belüli széthúzások, elvi ellentétek folytán azt követően is az 1874-ben alakult „Függetlenségi Párt” szimpatizánsa, programjának elvhű követője és továbbvivője. Az atyamesterrel, Kossuthal kapcsolata az 1875. február 20-án keltezett „bemutatkozó levelével” vette kezdetét. Az első levélváltástól kezdve Herman és Kossuth kapcsolata nemcsak mindvégig – „a szent öreg” 1894-ben bekövetkezett haláláig – megmaradt, de fokozatosan el is mélyült.

Herman 1877-ben látogatta meg első ízben Kossuthot. 1879 októberében Kossuth javaslatára és tanácsa alapján választják meg Hermant képviselőjükké a Szeged Alsóvárosiak.² 1893 júniusában Miskolc déli kerülete teszi meg Hermant országgyűlési képviselővé. S nem sokkal később, 1893 októberében másodszor – a turini száműzött halála előtt egy évvel –, mint az új pártot alakítani akarók megbízottja feleségével jár Kossuthnál. Politikai útmutatást és pártalakítási tervének megerősítését Kossuthtól remélő Herman Ottó hazatérve ilyen irányú elképzeléseiről azonnal lemond.³ Tiszavirág-életű pártjának bukása ellenére parlamenti mandátumainak egész ideje alatt „nyakasan” kitart határozott függetlenségi elképzelései mellett, aminek programbeszédeiben, „törvényhozásban való fölszólalásai”-ban következetesen hangot is ad.

1 A Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentációja (a továbbiakban: HOM HTD) 70.40.1.

Thurzó Nagy László: Miskolci Lexikon VI. kötet 46. p.

2 H. Szabó B., 1964. 12. p. (HOM HTD 76.713.5.)

3 Sáfrán Gy., 1960. 429–430. p. (HOM HTD 70.46.1.13.)

Budapestem 1894 január 4.

Édes Lajosom!

A Kossuth Könyvtárban befolyt 20,000 ez egynehány forint s ma már kezem. Mel' vannak Kossuth eredeti nyugtái is, mel'adár 32,130 arany líráról. A fölölök a tá. Károlyi-utánban van s való. némileg mekkorékba fog fut. Váltatni.

Igen igen kérem Tőled a miskolci adalokot névsorát részben az alapító okmány mármint, részben azért, mert megvizserelem a Kormánynak.

hogy a névsort Körtvén mel' is.

Igen igen oké dolgot mind. ténst s fogalmad nincs arról a meggyűgösvöröl, a mely Körtvén leveleket sugárzik. Hosszú az, hogy egy névsor hirolapi se, csak mel'kül 10 nap alatt 1/5 déi korbuk össze ammal az öregek, a melyet Tő'kai. nak adnak át, mel' a leg. nagyobb reklam is pressió eredményt.

De indoklat is mis. De jót!

Igaz híved
Herman Ottó

1. kép. Egy a most előkerült 18 db hermani levélből

A fentiek, vagyis Herman Ottó politikai nézeteinek és tevékenységének minél alaposabb és sokrétűbb megismerése végett újabb és újabb források kerülnek vizsgálat alá. Olyan szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az utóbbi időben Kovács Lajos leszármazottainak hagyatékából eddig ismeretlen Herman Ottó-levelek kerültek elő. A 18 darab „eredeti Herman levél” szinte kivétel nélkül politikai tartalmú (1. kép). Az elvbarátnak, Kovács Lajosnak Budapestről Miskolcra küldött levelek keltezési időintervalluma: 1890. június 15. és 1896. november 7. Ahogy a vizsgálatok is igazolni látszanak, sajnos, még ezen időszak fennmaradt levélváltásai sem mondhatók teljesnek. Arról pedig nincs átfogó képünk, hogy ezt megelőzően vagy ennek utána kettőjük postai információcseréjéből hány levél őrződött még meg, s ebből mennyi a hasonlóan politikai tartalmú?

Ismeretes, hogy Herman Ottó 1893 júniusától 1896 novemberéig volt Miskolc város országgyűlési képviselője. Következésképpen a fent jelzett időszak alatt szü-

letett és felkutatott levelek⁴ kiváló forrásként használhatók a tudós-politikus miskolci képviselői tevékenységének jobb megismeréséhez, arra való felkészüléséhez, de a pártján belüli és kívüli politikai fordulatok hermani értékeléséhez, látásmódjához is. A levelek témáit tekintve három csoport tisztán kirajzolódik. Egyrészt tudósítások, értékelések az *országos politikai állapotokról*, másrészt a *helyi, miskolci vonatkozású társadalmi megmozdulások* koordinálásával, szervezésével kapcsolatos információk, harmadrészt a párt vagy személy szerint a képviselőúr viszonya politikusokhoz, illetve neves személyiségekhez, itt elsősorban *Kossuth Lajosra* és magyarországi körútján részt vevő *fiára*, valamint *ismert miskolci közéleti emberekre* gondolunk.

Az előkerült értékes hagyaték korántsem merül ki a 18 hermani levéllel. Tartalmazza még *Kovács Lajos* személyes dokumentumait, és ami témánkhoz szorosabban kapcsolódik, azt a 10 darab „beszámoló levelet”, melyet Kovács Lajos első feleségéhez – Kedves Adélem! megszólítással – írt *Kossuth Lajosnak* Turinban 1881. november 10. és december 4. között történt meglátogatásáról. Vagyis itt is találkozhatunk politikai színezetű levelekkel egy miskolci polgár tollából, aki nem más, mint *Herman Ottó* elvbarátja.

2. Kovács Lajos személyével kapcsolatos ismereteinket elsősorban a hagyaték-ból előkerült dokumentumokból kaptuk, másrészt a róla megjelent újságcikkekből.

Mindezek tudatában foglalkozását tekintve az alábbi tisztségeket töltötte be: miskolci ügyvéd, Borsod megye törvényszéke kiadó hivatalának vezetője, a miskolci ügyvédi kamara elnöke, a miskolci Függetlenségi és 48-as Párt elnöke, Borsod vármegye tisztifőügyésze, Miskolc város törvényhatósági bizottsági tagja, fél éven át Miskolc város polgármestere, a Miskolczi Gőztéglagyár igazgatósági és a Miskolczi Takarékpénztár felügyelő bizottsági tagja, valamint a református egyház lelkes vezérfia⁵ (2. kép). Témánkat érintően ebből a felsorolásból kiemelendő számunkra, hogy hosszú éveken át pártelnök volt. Tudva lévő, hogy 1877. január 1-jén Miskolcon is megalakult a Függetlenségi Párt. Elnökévé *Dr. Bódogh Albertet*, vármegyei tisztviselőt, megyei főorvost választották meg, ki két éven át 1879 márciusáig töltötte be posztját. Elnöki tisztségét képviselővé választása miatt volt kénytelen feladni. Ettől kezdve – bár erre vonatkozólag pontos dátum-megjelölést eddig sehol sem sikerült

2. kép Az elvbarát. Kovács Lajos portréja
(Kulcsár Géza reprodukciója)

4 A 18 db politikai tartalmú hermani levél „mindezidáig” csak fénymásolatban tekinthető meg a Herman Ottó Múzeum történelmi dokumentáció-gyűjteményben. Eredetije a jogos örökösöknél van: özv. dr. Kovács Lajosné, Nyékládháza, Viola u. 9.

5 Lásd Kovács Lajos gyászjelentését: HOM HTD 94.106.1.

3. kép. Szmrekovszky Adél, Kovács Lajos első felesége (Kulcsár Géza reprodukciója)

felkutatni – dr. Kovács Lajost, miskolci ügyvédet bízták meg a pártelnöki teendők ellátásával. Ezt a feladatot csaknem két évtizeden át, 1895. december 23-ig becsülettel látta el. Innen tehát Herman Ottó és Kovács Lajos elvbarátsága.

1839. augusztus 11-én született Tállyán. Édesapja Kovács Lajos földbirtokos Élesden született 1803. szeptember 21-én. Édesanyja Magyar Zsuzsanna 1809. november 20-án született. Nagyszülei apai ágon élesdiek, Nemes Kovács István és Dávid Erzsébet. Az anyai ág származása ismeretlen, de tudjuk, hogy Nemes Magyar Pál és Göndör Mária 1808. október 19-én kötöttek házasságot. Kovács Lajos első felesége a Bánhorváton 1847. április 8-án született *Szmrekovszky Adél*. (3. kép). A feleség édesapja Szmrekovszky Lajos, édesanyja Szedliczky Erzsébet.

Az élesdi református és a bánhorváti római katolikus anyakönyvek tanúsága szerint házasságuk vegyes házasságnak tekintendő, amely Egerben 1868. november 26-án kötött.

Megértő és boldog házasságukból két lánygyermek (Róza és Margit) és öt fiúgyermek (Dezső, Kálmán, Zoltán, Miklós és Béla) született.⁶

Iskoláiról megmaradt bizonyítványai alapján kapunk pontos információkat. A Tállyán elvégzett négy elemi (1845–1850) után szülei nyolcosztályos gimnáziumba Sárospatakra írták be fiúkat. A gimnáziumot az érettségi bizonyítvány tanúsága szerint „példás erkölcsi viselettel, feszült figyelemmel és ernyedetlen szorgalommal” végezte el. Első volt latin, görög és magyar nyelvből továbbá földrajz, történelem, természetrajz- és természettan, mennyiségtan, lélek- és gondolkodástan tantárgyakból, német nyelvből és vallástudományból kitűnő, az írásbeli dolgozatokat pedig dícséretesen írta meg éveken át. „...bevégezte folyó 1858 év július hó 3–10 napjain a sárospataki iskolai előljáróság és gimnázium tanárok előtt a gimnáziumi tantárgyakból első osztályzatú írás- és szóbeli érettségi vizsgát tévén le, az *akadémiai tudományok* hallgatására érettnek ítéltetett.”⁷

Kovács Lajost a kitűnő tanulmányi eredmény feljogosította arra, hogy a Sárospataki Református Kollégium Jogakadémiájának kétéves jogi tanfolyamára iratkozzon be. A kétéves jogi tanfolyamot, az 1861/2 és 1862/3 iskolai években tőle nem meglepő vasakarata folytán, ugyancsak kitűnő szorgalommal és példamutató erkölcsi

6 HOM HTD 94.105.1.17. és 18. Kovács Lajos egyik fia, Kálmán 1941. évi folyamodványa a belügyminiszterhez a magyar állampolgársági bizonyítvány kiadása ügyében. Hivatali száma: 12.192/1941. valamint Melléklet az állampolgársági bizonyítványhoz (1941)

7 HOM HTD 94.105.1.1. Érettségi bizonyítvány (1865. jún. 5., Sárospatak)

viselettel végezte el. Joghallgatónk hét tantárgyból lett első és kilencből kitűnő az 1865. június 5-én keltezett Sárospataki Jogacademiai Bizonyítványa tanúsága szerint.⁸ Még a bizonyítványa kiállításának évében Pesten „bíróági államvizsgálatot letéven... képesítettnek ítéltetett”.⁹ Joggyakorlatát Egerben Ecsedy László, köz- és váltóügyvédnél végezte 1865. augusztus 1. és 1866. május 1. között. „... ez időszakban a jogtudomány s törvénykezés terén a legnagyobb szorgalommal iparkodva gyakorlati ismereteket s jártasságot szerezni; s gyakorlatilag is kitűnőleg alkalmaztatta magát úgy a köz mint váltójogi eljárás minden szakában...”¹⁰ Kovács Lajos végzett jogász joggyakornokoskodását Heves-Szolnok t.e. vármegyék másod alispánja, Gál János is megerősítette.¹¹ Megőrződött ügyvédi oklevelének másolata is, amelyet Lévy József Borsod megye főjegyzője állított ki 1867. július 2-án. Ez az irat adja közre Kovács Lajos ügyvédi esküjét is, amelyet itt terjedelmi okok miatt nincs módunk ismertetni, bár érdekes és tanulságos dokumentuma a kor jogtörténetének.¹²

A kitűnő tanulmányi eredmények és az elismert joggyakorlati munka bizonyítványa mellé 1867. november 6-án alispáni ajánló levelet szerzett. „Mocsáry Lajos, Borsod megye első alispánja hivatalos hitelességgel bizonyítom, hogy Kovács Lajos hites ügyvéd s Borsod megye Törvényszéke kiadó hivatalának vezetője, úgy hivatalos minőségében kifejtett szorgalma, mint fedhetetlen erkölcsi önviselete által tetszésünket kiérdemelte”.¹³

A méltán kiérdemelt sorozatos szakmai elismerések együtt jártak jobbnál jobb állásokra való felkérésekkel. Így, hogy csak egyet említsünk a sorból. Például R. Eötvös Károly budapesti ügyvéd 1890. április 22-ei levelét. „Én ugyan nem tudom, hogy táblabírói állást Kassán, vagy... bírói állást itt Budapesten fogadnál-e el, arról nem állok jót..., hogy Szilágyi Dezső (miniszter) kinevez-e, de miután ő engem ily állásokra alkalmas ügyvédek iránt ismételve megkérdezett, én téged melegen ajánlottalak. ... Mondhatom, fene kevés ügyvédet ismerek, kiért tökéletes felelősséget vállalnék... De 8–10-et mégis csak találtam öt ezer közt”.¹⁴ A megtisztelő állásajánlatok csúcsát jelentette számára, amikor Borsod vármegye főügyészévé nevezték ki, amiről még polgármesteri kinevezése miatt sem volt hajlandó lemondani.

A család vagyoni helyzetéről, ami „az adás-vevési szerződések” alapján elmondható, ezek az alábbiak: 1876. április 24-én néhai Alvinczy Mária Pál úr örököseitől Kovács Lajos és neje 5400 forintért (1/3 részben előleg és 2/3 részben 6 havi részletre 6%-os kamattal) megvásárolnak egy „Hunyad utcai egész ház, kert és melék épületeit minden azon – akkor – lévő tartozékokkal, a tagosítás folytán az után járó föld és legelő illetőséggel”.¹⁵ Három évvel később a Bábonyi bércen pincét vásárolnak 100 forintért Buday Antal volt tulajdonostól.¹⁶ Rá egy évre Mikuleczky István miskolci lakostól 1000 forintért megvásárolták „görömbölyi szőlőjét tartozékaival együtt egészben”.¹⁷ Mindezt kiegészítette egy újabb görömbölyi ingatlan „minden

8 HOM HTD 94.105.1.2. Sárospataki Jogacademiai Bizonyítvány (1865. jún. 5.)

9 HOM HTD 94.105.1.7. Államvizsgálati Bizonyítvány (Pest, 1865. máj. 12.) és HOM HTD 94.105.1.4. Engedély a bírói államvizsga letételéhez (Buda, 1865.)

10 HOM HTD 94.105.1.5. Joggyakornoki bizonyítvány (Eger, 1866. máj. 1.)

11 HOM HTD 94.105.1.3. A joggyakornoki bizonyítvány Heves és Szolnok t.e. vármegyék polgári törvényszéke általi megerősítése (Eger, 1866. máj. 8.)

12 HOM HTD 94.105.1.6. Ügyvédi oklevél hivatalos másolata (Pest, 1866. jún. 28.)

13 HOM HTD 94.105.1.8. Alispáni ajánló levél (Miskolc, 1867. nov. 6.)

14 HOM HTD 94.97.1.1

15 HOM HTD 94.105.1.11. Adás-vevési szerződés (Miskolc, 1876. máj. 15.)

16 HOM HTD 94.105.1.9. Adás-vevési szerződés (Miskolc, 1879. máj. 11.)

17 HOM HTD 94.105.1.12. Örök adás-vevési szerződés (Miskolc, 1880. nov. 25.)

hozzá tartozandókkal”, amelyet nejjével együtt 500 frt-ért kapott meg Gonda Sámuel miskolci lakostól 1881. április 27-én.¹⁸ Ezen ingatlanok birtokában felzárkózott a miskolci polgárság elvárásaihoz. Vagyis saját ház, szőlő és pince tulajdona lett, amely elengedhetetlen volt a város átlagpolgárainak sorába történő bejutáshoz, sőt hivatalok vállalásához is. A fentiekén túl, a kapott levelei a Miskolc, Verbőczy utca 9. szám alatti címre érkeztek, ahol ügyvédi irodája volt.

Kovács Lajos a fentiek ellenére – véleményünk szerint – nagyban különbözött a többi átlag miskolci polgártól abban a tekintetben, hogy gyakorta részese volt a „külhon” tapasztalásainak. Amiről a dokumentumok árulkodnak az *két körút*, de a Kovács család leszármazottjainak birtokában féltve őrzött múlt századi és század eleji képeslap- és fotóalbumok annak bizonyosságai, hogy a család anyagi helyzetéből adódóan több külföldi utat is megengedhetett magának. Tudomásunk van egy *Alexandriai–Kairó–Jeruzsálem* utazásról, ahol Kovács Lajos 1887. szeptember 17. és október 11. között egy – eddig ismeretlen összetételű – társaság tagjaként vett részt. Feleségéhez címzett leveleiben megtett útjaik leírását adja a piramisok árnyékából, illetve a Szentföldről. Gyönyörű és felejthetetlen élményekkel tér haza, de ennek ellenére a negyedik levélben már honvágya miatt panaszodik, s így ír: „Nem bántam meg, hogy megláttam ezt a Szentföldet, de annyi kín, gyötrellemmel van összekötve – nagy kincsért sem térnék ide vissza. –” vagy „Van itt minden csak a Borsod Miskolczi Közlöny hiányzik. –” vagy „Alig várom, hogy Konstantinápolyt elérjük, hogy hazulról is halljak valamit. –”¹⁹

A továbbiakban kissé részletesebben kitérnénk az ekkor 42 éves *Kovács Lajosnak*, a miskolci Függetlenségi Párt két éve megválasztott elnökének és a város ismert politikusának, *Mocsáry Lajosnak* turini útjára. Az 1881. november 10. és december 4. közé eső utazásuk részleteit feleségéhez (Adélmohoz) írt tíz darab Kovács Lajos-i levélből tudhatjuk meg. Ez a levélcsoomag valójában egy örökség, hisz Turinba, „az öreg úr”-hoz – ahogy ő is nevezi *Kossuthot* – megérkezvén, az alábbiakra hívja fel felesége figyelmét: „Mindig elfeledtem megírni, hogy leveleim teljes leírását képezvén utazásunknak, szeretném, ha teljes összefüggésben megmaradna, mert írni itt többet nincs időm, s leveleim képeznék majd otthol *utazásom vázlatát*, melyből esetleg az egészet dolgozom ki. –”²⁰

Budapesten egyik lányánál (Rózáéknál) tölti az indulás előtti éjszakát. „Holnap azaz csütörtökön reggel indulunk innen Olaszországba Székesfehérváron át. – Első nap *Marburgban* hálunk, másodnap *Veronába* megyünk, onnan pár nap múlva *Milánóba*, aztán *Turinba*, hová *Kossuth* már vár, írt..., hogy míg ott mulatunk minden délre ebédre vendégei legyünk. – Csak ketten megyünk *Mocsáry Lajossal*. Turinban a „Hottel Trombettába”; oda kérem írjon e cím alatt „Mr. Louis Kovács, Turin Hottel Trombetta (:Itália:)...” „A fenti címzésre küldjön egy 140 literes hordó 1878-diki bort... a tetemvári miskolczi – (görömbölyi) borból”²¹

A vonatkozás az utasokat kissé fárasztja, de a változatos látvány lenyűgözi mindkét miskolci polgárunkat. A magyar tenger festői szépsége megbűvöli őket. S akkor a határt elhagyják: „... a külföld utcáinak példás tisztasága gyanítatja, hogy Magyar Országot hátunk mögött hagytuk, nem hull a szekérről a trágya: s ha nincs

18 HOM HTD 94.105.1.10. Adás-vevési szerződés (Miskolc, 1881. ápr. 27.)

19 HOM HTD 94.103.1.1–3.

20 HOM HTD 94.102.1.5.

21 HOM HTD 94.102.1.1.

is nagy szalma kazlaik; a jólét külső jeleiről vélni lehet, gyáraikban is okosan folytatván... üzleteik meggyőznek vagyoni helyzetük csalhatatlan rendezettségéről”.

Két utasunk nem tagadhatja meg önmagát, hisz mindketten a politika szolgáloi. „... s mentünk azon *Klagenfurt* felé, hová a forradalom után az *áruló Görgeyt* az osztrák kormány száműzte s hagyta túrni azt az átkot, melyet nevééről még az a *Klagenfurt-Wörtni* nagy tó vize sem mosott le –...” Kovács Lajos részletes úti beszámolót ad a látottakról, amire itt nem kívánunk kitérni, de meg kívánjuk jegyezni, hogy útjuk nem lehetett sietős, hisz sort tudtak keríteni az Alpések között egy „hét órai összvérézésre” is, amikor lehetőségük nyílik Mocsáry Lajos kögyűjteményének bővítésére.²²

Verona után Milánó a következő állomás ahonnan két levél is érkezik. Kitér az olasz festmények, szobrok monumentalitására és szépségére a könyvtári ritkaságokra, a vásárolt képeslapjaira, Villa Franco, a veronai börtön és Brestia magyar vonatkozásaira.²³ S végre Turinban, ahol az utcakép szinte más hatást tesz rá, mint az eddig meglátogatott olasz városokéiban.

Valóban hihetetlen volt a két miskolci függetlenségi politikus számára is, hogy elérkezik valamikor is a várva várt pillanat, találkozás Kossuthal a mindkettőjük által képviselt eszme letéteményesével. A csodálat jelei adják Kovács Lajosnak az ihletett, hogy 11 levéldoldalon át számoljon be a turini látogatásról, Kossuth személyes megismeréséről. Az alábbiakban ebből a páratlan levélből idézünk, bár a hitelesség kedvéért eljátszozunk azzal a gondolattal, hogy milyen nagyszerű lenne, ha megmaradtak volna az útitárs, Mocsáry Lajos által írt levelek is. Így összevethetők lennének a kovácsi levelekben Kossuthnak tulajdonított nézetek vélemények.²⁴

„...megérkezésünk után tudósított *Gunst, Kossuth Lajos magyar titkárja*...., hogy Kossuth már vár bennünket azonnal látogassuk meg; ... Amint felvezettek bennünket Kossuthhoz, az *öreg* emlékiratainak dolgozásában mélyen elmerülve találtuk, lépteinktől ruganyosan felugrott székből s meleg kézszorításokkal üdvözölve mindennek előtt szóval is fölkért, hogy még Turinban leszünk tekintsük magunkat vendégeink s megvárja és kikéri, hogy minden ebédre – mely az itteni szokás szerint nálla is este 7 órakor van – nálla legyünk. ...Az *első találkozás* részünkről alig egy jó fél órára terjedt, s nagyobb részt az *öreg úr* beszélt, jókedvvel, érdekesen, hogy mi elfoglaltságunkat teljesen elosztatva. –

E nagy ember előtt, ki maga csinált egy oly történetet hazánknak, melyet mások le írni sem tudnak, csak meghamisítani, nincs ember ki megilletődés nélkül állna meg s ily találkozásokról jó érdekes dolgokat beszélt.

Említette, hogy évek óta alig találkozik személyesen másokkal, mint akik házájából néha-néha felkeresik, s az néki mindig öröme, másokat nem fogad, bár alkalma sok volna. – Beszélt Turinról mily... lett az ipar által s bánatosan említi hű társát *Ihász Dánielt*, barátját és társát a számkivetésben. –

Bámulatos dolog, hogy Kossuth még csak nem is hasonlított egyik festett és lefotografizott képéhez sem, ezen ő maga is csudálkozik mondta, mikor ezt neki mondtam. – ... Ebédre 6 óra után estve jelentünk meg Kossuthnál; mindjárt eleve nedett társalgásunk, s aki nem hallotta e most is teljes férfi erejében és szellemi fönségében lévő emberóriást, nem lehet fogalma sem milyen az! –

22 HOM HTD 94.102.1.2.

23 HOM HTD 94.102.1.3–4.

24 A kossuthi látogatások összevetéséhez lásd *Herman Ottóné* „Turini napló”-ját, amiből részleteket közzétesz *Sáfrán Gy.* is i. m.-ban.

Ő ugyan azt mondja, hogy egyetlen nagy embert tart most a világon, s ez – *jappani császár*, mely szakítva népének százados előítéleteivel a civilizációnak minden kellékeivel látja el birodalmát. –

Beszélt hazánk állapotjáról, melyet fájó érzéssel lát mindinkább elmerülni adóságaiban, s eltérni arról az útról, mely által nagy nemzeté és függetlenné lehetne. – ... nem nagyon rokonszenvezik az olasz nemzet egyéni jellegével; de elismerését nem tagadhatja meg e néptől, mely feláldozva mindenét, hogy egy nemzet legyen conspirált ... Szólott a haza iskola ügyéről, ...

Már tíz óra múlt midőn szállásunkra tértünk, s ma elmentünk helyi vasúton *Boralonéba* – hol ezelőtt Kossuth lakott –, kertjét megnézni, honnan emlékül egy rózsát és cziprus ágat hoztam, ez utóbbit azon fáról, melyről egy ágat a Deák Ferencz koporsójára küldött.

Haza jövet felkerestük az *Ihász Dániel* sírját, később a királyi várkastélyban voltunk, ...

Délután 2 órakor *ismét meglátogattuk Kossuthot*, s most 6 órakor, melyet mindjárt üt az óra megyünk hozzá ismét ebédre. – Egy negyed 11-re, s most jöttünk haza.

Kossuthtal az ebédről. – Nagyon eleven, vidor volt, sok érdekest mondott a régi s újabb politicalai életből.

Beszélt egy olyan dolgot is, melyet papírra nem tehetek most annak szennyestartalma miatt, ... Zrínyi és Wallensteintet egy levélbeli hasonlót, s egy mérgezett szivar szerepeltek. Majd elmondom otthol. –

... Szólt arról, hogy mi okozta Széchenyinek megöregülését. Mindig hordott egy veres bársony *bajolit* a karján még a gyűlésekre, és miniszter tanácsba is; egyszer ez elveszett, s Széchenyi nagyon meg volt ijedve, mert állítólag ezen bajoliban azon iratok voltak, melyeket neki ... írt a bécsi titkos dolgokról, hol már a magyar minisztérium kinevezésekor elhatározták a háborút. – Később e levelek megkerültek ugyan, de Széchenyi nem volt bizonyos, hogy nem olvasták-e el azt. Ezután történt, hogy Széchenyi egyszer megjelent a miniszter tanácsban; akkor midőn Kossuth már látva a Bécsben készülő kamaraila működését, puskákat hozatott egy biztos emberével külföldről.

Midőn Széchenyi Kossuth előszobájában várakozott megjelent ott Kossuth is, s látva a fegyver egy példányát, kezébe vette, s az üres cső történetesen Széchenyi felé állt. Ezt látva Széchenyi megijedve kérdé Kossuthot; talán nem akar Ön meglőni, mire Kossuth azt felelte, hogy az attól függ, hogy Széchenyi hol áll, mer ha egymás mellett állnak, akkor csaknem löheti meg; de ha Széchenyi szemközt áll; akkor az is megeshetik. Ez a politikára tett célzás volt, habár Kossuth Lajos elismeri, hogy mint miniszterek egymás iránt kifogástalanul viselték magokat. Széchenyi ekkor azzal ment el a miniszteri tanácsból, hogy nagyon rosszul van, és a Kossuthnak nyújtott kéz rettentő lázas volt, és Kossuth Lajosra bízta ügye előadását; később megjelent Kossuth Lajosnál Széchenyi orvosa, és kijelentette, hogy Széchenyi István megöregült, s nem akarja addig magát elvitetni, míg Kossuth Lajostól engedélyt nem visznek hozzá, hogy elbocsátja. – Mit Kossuth Lajos az orvos kérelmére írásban ki is adott. –

Sajnálta, hogy a fő rendi házat 1848-ban nem rendezve, de a szabad elvű mágánásokat nem akarta megsérteni, kik nagyrészt elvesztették volna törvényhozói jogukat, miután a rendezést akként akarta, hogy a megyék küldjenek követeket a felső házba. –

Párhuzamot vont az angol és francia közt, ... – ott az ember minden, itt az állam! –

Pompás borokat adott, többek között a lipcsei fuggerektől is igen jót, de miután tegnap kérdésemre azt jegyeztem, hogy a *hegyaljai aszú* erősebb; olyat is hozott; de hát az nem volt egy minőségű. –

Holnap még egész délután Kossuthnál leszünk ebédre is éjjeli tízig s onnan *elbúcsúzunk tőle, azt hiszem örökre*, mert ő többet nem jön Magyarországra, mi pedig bajosan ide, a roppant távolságra.

Holnap után reggel megyünk Genovába, mely a középtenger mellett fekvő nagy kikötő-város; *először fogok látni tengert*, melyre oly régen kíváncsi vagyok – és előbb idegen tengert, azután haza menőben a mi tengerünket, az Adriát. –

Sietve írok, s a *politikai részt* talán nem is fogja tudni elolvasni, de ezt is sietve teszem, minden időnket igénybe veszi a tapasztalás vágya, s csak 10 órától írhatok legtöbbszörre éjjel.”²⁵

Turini tartózkodásuk utolsó napjáról következő, 1881. november 19-én már Genovában keltezett levelében²⁶ ad rövid beszámolót. Így kezdi: „Kedves Adélom! Amint mindennek, úgy a mi turini gyöngy életünknek is vége van.” A harmadik nap délelőttjén ellátogattak a királyi fegyvermúzeumba és az egyiptomi múzeumba is. A városnézés alatt Kovács Lajosnak a következő ötlete támadt: „... s vettem egy álló képi ráámát, melyet postán a kereskedő küld Miskolcra, – ez a Kossuth képének lesz. –” Majd így folytatja: „Kimerülve a sok járás-kelésben, jólesett a villás reggeli, melyet rendesen délután 1 órakor költünk el – midőn annak végeztével szalad be a terembe fő Kellner, mondva franciául, hogy Kossuth úr jön Önökhöz; még ki sem mondta, az öreg előttünk állt azzal a mosolygó jóságos arczával, melynél csak bölcsessége hódítóbb. Turinban tudják általánosan, hogy Kossuth senkivel, még diplomáciai követekkel sem akar érintkezni, habár sok kísértésnek volt is kitéve már; azért volt meglepve a Kellner, s volt is most respectusunk előtte. Az öreg egy órai beszélgetés után hazament, kérve, hogy mi is kövessük (ebédre); mit szívesen tettünk meg, – én előbb a nálla lakó nővére, Rutkaynénál tisztelegvén... Ez úttal majd egész délután Kossuthal töltvén nálla voltunk mint rendesen 7 órakor ebédre, s miután reggel 5 órakor a továbbutazás miatt fel kellett (korán) kelnünk, 10 órakor érzékenyen elbúcsúztunk Kossuthtól, ki mindkettőnket kétszer megcsókolván, igen köszönve, hogy felkerestük, s *emléküül egy cabinet arczképet saját aláírásával adta át, melynek lesz a küldött ráma. –*” (4. kép).

Firenze „milliókat erő szobrainak” káprázata után, november 24-én érkeztek meg Rómába. „Elértünk hát utazásunk

4. kép. A „szent öreg” portréja

25 HOM HTD 94.102.1.5.

26 HOM HTD 94.102.1.6.

végpontjára, az örök városba...”, ahonnet csak harmadnap vonatoztak tovább Velen-
cébe, majd onnan Fiuméig hajón, – s haza. „... már többet nem írok, s innen Dec-
zember 1-én indulunk Trieszten, Fiumén át haza, hová, ha jól tudom előre legké-
sőbb vasárnap a hajnali 3 órai:) vonattal érkezem meg, – ... Bizony most már meg-
szállott a honvágy!!”²⁷

Végezetül a turini út utóéletéhez tartozik *Gunszt Bertalan*, Kossuth titkárának két levele Kovács Lajoshoz. Az 1882 január 16-ai levelében némi kölcsönként összeg eljuttatásáról van szó, meg a szokásos jókívánságok. „Jó szerencse, hogy nem nagy összegről van szó... De még e kis összegnél is meg kell magyaráznom a késedelmet, mely egyáltalán nem az én hibámból eredt... Rómába már nem írhattam Önnek... egy számomra ottani (budapesti) szerkesztőktől felveendő összegből küldetek ügyvéd úrnak 2 oszt. frt-ot... bocsássa meg nekem, szegény ideiglenes hontalan-
nak, ezt az illetlenséget, mely más körülmények között egyenesen menthetetlen volna.

Itteni dolgokról annyit mondhatok, hogy hála a sorsnak, úgy *szeretett öregünk*, mint Kossuth húga és fiai jó egészségben vannak... Remélem, kívánom, hogy ügy-
véd úr jó egészséggel, kedéllyel s meglegedve tért vissza Magyarországra az olasz útról... hiszem, hogy még ez év nyarán, mikorra körülbelül magam is haza megyek, élő szóval fogja nekem elbeszélni élményeit.”²⁸

Kovács Lajos válaszelevelét követően Gunst április 20-ai levelében ígéretet tesz, hogy ellátogat Miskolcra. „Vettem szíves sorait március 28-ról s ismételten köszö-
nöm felszólítását, mellyel oly barátságosan hív Miskolcra... június elejére számítok otthon lehetni. Akkor aztán csak egy jó alkalom kérdése, hogy a Kedves Borsod metropolisába felránduljak. Különben itt mindnyájan meglehetősen jól vagyunk. *Imá-
dott kormányzónk*, valamint Kedves húga – s (Lajos) fia is, ki váltig sajnálja, hogy Önöket már nem láthatta – a legszívesebben viszonzózik a nekik küldött üdvözetet, s gyakran emlékeznek vissza örömmel az Önök ittjártára.”²⁹

3. A továbbiakban válogatott részleteket teszünk közzé Herman Ottó ország-
gyűlési képviselőnek Kovács Lajoshoz, a miskolci Függetlenségi Párt elnökéhez, kedves barátjához intézett politikai tartalmú, eddig publikálatlan 18 db előkerült le-
veléből. Követjük azt a témafeloszlást és – bontást, ami a levelek tartalmából ma-
gából adódik. Vagyis az *anyapárt*, a *miskolci szervezet* és a kettő valamelyikében, esetleg mindkettő összefüggésében *érintett személyek* – hármass felosztását. Ahol szükségét érezzük – a jobb és pontosabb megértés végett – kiegészítő vagy beve-
zető magyarázatokat adunk más dokumentumokból.

A fontos információkat, politikai helyzetértékeléseket magukban rejtő hermani levélrészletekben 4 korabeli periodika írásaira történik reagálás. A *Szabadság*, mis-
kolci politikai hetilap és 3 országos lap: *Egyetértés*, *Hazánk*, *Magyar Állam* vonat-
kozó cikkeire. A fenmaradt levelek egyben az országos és helyi politikai életben magukról gyakorta hallatott személyek tárháza. Előfordulnak itt miniszterekre, kép-
viselőkre, a politika egyéb művelőire történő utalások. Találkozhatunk – a levelek keletkezésének és azokban történő hivatkozásoknak kronológiai sorrendjében – Lud-
wigh Gyula, Lifkovits József, Károlyi Gábor, Eötvös Károly, Polónyi Géza, Helfy Thaly, Irányi, Ugron, Ráczffy, Lukács miniszter, Weckerle miniszter, Justh Gyula, Dr. Halász, Debreczeni Dániel, Kossuth Lajos, Vadnay, Horváth Lajos, Mocsá-
ry Lajos, Horváth Ada, Sturman György, Hentaller, Herman Ottóné, Szütsné, De-
leschall Gabriella, Mrenyó, Dr. Kelemen Adolf, Perl Soma, Bulyovszky, Szilágyi,

27 HOM HTD 94.102.1.7–10.

28 HOM HTD 94.100.1.1.

29 HOM HTD 94.100.1.2.

Dr. Szabó Gyula, Pázmándy, Nagy Gyula, Meszlényi Lajos, Tóth Ernő, Uray Imre, Visontai Soma, Papp Elek, Okolicsányi László, Jókai Mór, Bethlen miniszter, Kossuth Ferenc, Apponyi, Kiss Albert képviselő, Palóczy László személyének az éppen érintett ügy kapcsán történt említésével. Olvassunk hát bele a száz évvel ezelőtti levelekbe.

I. Függetlenségi és 48-as Párt központi helyzete

a) Az anyapárt politikája és a sajtó

1890. június 15.: „Ami a lapot illeti, Eötvös azon van, hogy az »Egyetértést« nyerje meg; ha nem lehet, új lap indul július első hetében, amely irgalom nélkül leleplezi a leleplezendőket...

...Helfy... Arra nem tudott mit mondani, hogy az »anyakörben« nemcsak más nézetűek vannak, hanem vannak a clericálisoknak és feudálisoknak megbízottjai is, hogy a romlás akkor következett be, amikor a tiszta 1874-ki programot Irányi kedvéért magyarázni kezdték (1884) és engedték; most azután ahány fej, annyi magyarázat és töredék.

Úgy is látom a dolgot, hogy az új alakulás csak az 1874-ki alapon sikerülhet s ekkor a jelszó iránt semmi kétség.³⁰

1893. augusztus 8.: „Mi a párt ügyében várunk. – ... Várjunk még, míg a király a reform törvények fölött dönt s azoknak szövegét megismerjük: azután indulunk”³¹

1893. augusztus 21.: „Az a »muszka barátság« egy nagy számárság; csak Pázmándy tudta, hogy mi kell neki, a többi balekje volt. Benne voltak: Pázmándy, Hentaller, Károlyi Gábor, Nagy Gyula, Polonyi Géza, Meszlényi Lajos, Tóth Ernő, Sturman Gyuri, Uray Imre, Visontai Soma. A legbámulatosabb az, hogy kibírták a titoktartást!... De az is igaz, hogy elleneink jó fegyvert kaptak, kivált a választók körébe valót, hol a »muszkabarát« épp oly könnyen érthető, mint nagyon ártalmas dolog. Én csak annyit mondtam nekik: ha engem nem avattak be a dologba akkor, most rajtam a sor, hogy ne kérjek részt a felelősségből. Beteg állapot, beteg szellem! Erős akció kell hozzá, hogy ebből kiépüljünk”³²

1893. október 6.: „A krízis tetőpontján állva, most csak a következő értesítéssel szolgálunk neked és nektek. Megkísértjük 11-en a pártalkotást tiszta függetlenségi alapon, minden kétséget kizáró program mellett. A program ma szövegezzve lesz s azt én viszem vasárnap este Kossuth Lajoshoz megbírálni illetőleg megerősítés végett. A pártnak végleges megalakítása e misszió sorsától függ. Mi nagy szerencsétlenségnek tartanók, ha a törvényhozásból merőben kikapusztulna az a párt, mely a nemzet jogos aspirációját tisztán és komolyan képviseli. Meggyőződésünkön kívül ez a tekintet döntő. Az anyapárt egy képtelenség. Lehet kaszinó, börze; de párt nem. Ott van a fokozatosság szemben a teljességgel, a delegáció az anti-delegációval; a liberalizmus a reakcióval, a kinevezési rendszer a választási rendszerrel, Kossuth tisztelete a Kossuth kultusz megtörésével. Ha így is lehet egyetérteni, úgy bűn az alapja s ami bizonyos: ily *quodlibet* (egyveleg- a szerző) nem adhat irányt sem egyénnek sem a választóknak”³³

30 HOM HTD 94.96.1.1.

31 HOM HTD 94.96.1.6.

32 HOM HTD 94.96.1.7.

33 HOM HTD 94.96.1.8.

1894. január 18.: „... szükségesnek tartom a törvényhozásban való fölszólalást. Ettől a »vakmerőségtől« sok függetlenségi 48-asnak égnek meredt minden hajszála; a vége azonban az, hogy minden igazi férfi helyeslé tettemet és sok ijedező ember visszanyerte bátorságát.

A »Magyar Állam« ebből az alkalomból mindössze „a londoni zsebmetszők protektora” címmel tisztel meg, amiért alkalmasint sajtópert kap, amidőn a modern sajtót kissé tüzetesen világitjuk meg...

Egy napon át feküdnöm kellett, mert meghültem: nagy volt a megrökönyödés még a kormánypárton is; azt mondták: *az egyetlen bátor ember – most itt kell lennie.* Lelkületemmel ugyan állott mint a Sion hegye – kivált, ha reátok támaszkodhatok!”³⁴

1894. május 23.: „A legbizalmasabb alakban vedd tudomásul, hogy Bécsből igen rossz híreink vannak. Erdélyből jövő bizalmas értesítéseim leghatározottabban állítják, hogy az oláhságot valaki biztatja, innen elszemtelenedése”.³⁵

1894. június 1.: „Rövid távsürgönyöm kiegészítéséül fogadd kegyesen részemről a következő rövid commentárt. Én a Wekerle kormányát az *egyházpolitikai kérdésekben* addig támogattam, amíg e tekintetben eljárása teljesen correct volt s meg-egyezett avval a programmal, amelyet előtettek kifejtettem.

De oda már nem követtem volna Wekerlét, hogy elfogadjam egy sereg új *mágánásnak* kinevezését, pláne az öröklés formájában.

Egy liberális úgy keresztülvitelét egy reactionárius föltételhez kötni, az nem járja! – Gondolom egyetértek veled, hogy hazánknak legsürgősebb dolga a feudális maradványoktól szabadulni s helyökbe munkás polgárságot állítani.

Ez a feltétel, amely miatt Wekerle bukott, sokat von le abból a prestigéből, amelyet szerzett. Szerintem föl kellett volna venni a *nuntium* (hivatalos jegyzék – a szerző) és *renuntium* (ellenjegyzék – a szerző) harczot, akárcsak egykoron a magyar nyelv ügyében, melyet a felső tábla vagy 15-ször utasított el illetőleg vissza.

Kérlek vedd e sorokat bizalmasan. Most már kevés idő múlva lehet beszámolni”.³⁶

b) Herman Ottó helyzete a párton belül

1890. június 15.: „Ami az én helyzetemet illeti, úgy az nehéz ugyan, de föltétlenül tiszta, amit mindenki elismer. Helfyvel szemben azt mondtam, hogy *én mindég radicálisan függetlenségi voltam s ugyanily liberális is*, tehát nem csatlakozhattam másokhoz, mint azokhoz, akik függetlenségieknek és liberálisoknak vallották magokat (5. kép).

Várjuk meg a turini eredményt, amelyről legott tudósítlak.

A mandátumot tegnap adtam be, Ráczffy személyesen vette át”.³⁷

1890. július 24.: „Ami a párt ügyét illeti, a huzavona rettenő, az én helyzetem nem könnyű, mert álláspontom előrehaladt, itt pedig sokan hátrafelé kezdenek nézni... a békéltető tanácskozáson... a mieink bizonyos fokig engedtek az egész soron, főképpen pedig a párt elnevezés, a *personálunió terminus* dolgában... Az egyházpolitikai kérdésekben Justhék arra fektették a fősúlyt, hogy a clericálisok a pártban maradhassanak. A mieink alapján véve nem concedáltak semmit, de nem ál-

34 HOM HTD 94.96.1.12.

35 HOM HTD 94.96.1.13.

36 HOM HTD 94.96.1.14.

37 HOM HTD 94.96.1.1.

5. kép. Herman Ottó,
a radikális függetlenségi képviselő
(Reprodukció: Kulcsár Géza)

hajtása ez : a »Hazánk« agrárius lap, programja az 1867-ki alapot hirdeti, mellette...

Én telhetőleg azon voltam, hogy régi parlamenti posztomat megtartsam s megerősítsem, azon túl bebonyolítsam Justhénak, hogy én nem szorulok rájuk, s arra is van elég erőm, hogy bizonyos elfajulásoknak útját álljam.

Kieszközöltem a bizottságokban egy-egy helyet, kapunk jegyzőt is a házban s így oly pártot alkotunk, amelyhez majd azok csatlakozhatnak, akik a vegyespártiságot ki nem bírják a reakció terjedése miatt...³⁸

c) Az ezredéves kiállítás ügyében mint természettudós

1893. augusztus 21.: „Honap indulok az Alföldre az ezredéves kiállítás érdekében, egyelőre Túrkevébe. Hogy mehetek é tovább és meddig, azt nem tudom, mert a kolera sokfelé és komolyan állja az ember útját. A Hortobágy, Csege már el vannak zárva. Itt Budapesten már megvan a nyavalya; de titkolják ameddig csak lehet. Vigyázzatok!...⁴⁰

1893. december 9.: „Ami a karácsonyi ünnepet illeti, igen-igen szeretném, ha szabadulhatnék; de Szeged az ő múzeumával lekötött...⁴¹

lítottak eléje sem semmit szóval, azt akarják kikerülni, hogy az ódium ránk ne háruljon, ha a szakadás elkerülhetetlen...

Arra teljesen elvagyok határozva, hogy egy betűt sem adok fel abból, amit Szegeden, Török-Szent-Miklóson és Miskolczon kimondottam. Nem vagyok számár, aki elhiszi, hogy a personálunió hangoztatásával a bécsi burguak bárcsak egyik kályhafűtőjét is meg lehessen nyerni.

Ez a kurta vázlat némi fogalmat adhat neked arról, hogy mit tesz az most exponált helyzetben itt a központban képviselősködni, különösen nekem, aki igen igen nehezen élek. Egész akaraterőmre van szükségem, hogy el ne keseredjem. Arról, hogy a Hámorba szabaduljak, szó sincsen... Boldog leszek, ha valamikor szeptember első napjaiban megszökhetek pár napi fürjezésre...³⁸

1893. december 9.: „De már én legyőzhetetlen modorral viseltetem az elvtelenség – vagy inkább sokelvűség azon fokával szemben, amely Justhénál megvan s amelynek legújabb

38 HOM HTD 94.96.1.3.

39 HOM HTD 94.96.1.10.

40 HOM HTD 94.96.1.7.

41 HOM HTD 94.96.1.10.

és belélem, meg a vasúti
intó közlő f. ki 24-én del-
ben kezdődik.

A befűt megparancsi
kezdés, a „Korona” jelle meg
szűnés megindul fel, ott van
a párt irodája is, és este
ott lesz egy kis vacsora
valószínű is.

Csak annyit szeretnék még
hogy a Herman Ottó jelölés
nagy meglepetést és örömet
keltett és lelkesedést a
lévő hűbeteleimre.

A vízfűvelés is kíván
és a cipellel megvagy

Miskolc 1892. január 18.

Kovács Lajos
Kovács Lajos

6. kép. Kovács Lajos
Herman Ottóhoz írt egyik levele

II. A miskolci függetlenségek

a) Miskolc város képviselője

1892. január 18. (Levél Kovács Lajostól): „Igen tisztelt Képviselő jelölt úr!
Becsés sorait közölve elvbarátaimmal is, azok megbízása folytán is írhatom, hogy
nékünk csak egy speciális érdekünk van: Vadnay-t megbuktatni;...

Tegnap tartotta Horváth Lajos is beszámolóját. – Olyan limonád dictiót még
nem hallott itt sem senki, azért jól fog esni egy kis radicalis igazság hallása az ez-
után szomjazó miskolcziaknak. – Minden lehető megteszünk a 24-iki fogadtatás ér-
dekében, mely a vasúti indó bodénál f. hó 24-én délben kezdődik. – A beszéd meg-
tartási helyéül a »Korona« szálló nagy termét vettük fel, ott van a párt irodája is,
s este ott lesz egy kis pártos vacsora is.

Csak annyit írhatok még, hogy a Herman Ottó jelölése nagy meglepedést és
örömet keltett s lelkesedést a kitartó küzdelemre”⁴² (6. kép).

1894. január 18.: „...itt a hely-
zet vesztettül bonyodalmas s Bethlen
azt mondta nekem, siessenek a halásza-
ti ügygel, mert nem tudja nem buk-
nak é már holnap”⁴²

d) Herman Ottó képviselősege a
mindennapi kenyér záloga

1890. július 24.: „Látszólagos
hanyagosságomért akár meg is nehez-
telhetnél, ha valóban az volna; de
csak látszólagos s ami a levélírástól
elütött,... Egyfelől a megélhetés erős
küzdeme, mely egyértelmű arra,
hogy ősszel teljesíthessem képviselői
kötelességemet is, másfelől a helyzet-
nek teljes bizonytalansága, s ez utób-
bi főképpen, ütötte ki a tollamat nem
egyszer a kezemből. Mi kiléptek,
csak tegnap előtt jutottunk bizonyos
megállapodásra s így már írhatok”⁴³

1896. november 7.: „Én rettenet-
es tusát vívok önmagammal – okát
sejtheted: a kenyér kérdés, és az, ami
a sást készlet ellenállásra, amikor a
kalitba tuszkolják – rettentő!

Baráti, igaz érzülettel mond Te
neked és Tiédnek hálát és köszönetet
barátod Herman Ottó”⁴⁴

42 HOM HTD 94.96.1.12.

43 HOM HTD 94.96.1.3.

44 HOM HTD 94.96.1.18.

45 HOM HTD 94.101.1.2. (Eredetije: MTA Könyvtár Kézirattára – Ms 264/219.)

1892. január 29. (Újabb levél Kovács Lajostól): „Igen tisztelt Barátom! Nem írnék valót, ha arról értesítenélek, hogy elbuktunk. –

Az olyan párt, mely jelöltje is az ügy iránt annyi kitartást, lelkesedést és önzetlenül küzd, csak kisebbségben maradhat. – Ez megtörtént velünk, 18 többséggel Vadnay lett a képviselő. – Egész nap kevés többségünk volt, dacán annak, hogy még Fiuméből is ide rendelték a vasúti alkalmazottakat. Semmi etetés és itatás nélkül ezen eredmény még magunkat is meglepett; mert csak úgy győztek, hogy nagy pénzen vették a kormánypárti szavazatokat –”⁴⁶

1893. február 11. (Eötvös Károly levele Kovács Lajosnak): „Mint értesülök, holnapután megyei közgyűlések lesz s ott az egyházpolitikai kérdések esetleg szőnyegre kerülnek. Rég nem találkoztam ugyan se veled, se Mocsáry L. barátunkkal, tehát nem tudom, hogy e kérdésekről a kormány által fölvetett konkrét alakjukban mint vélekedel... a liberális és nemzeti irányokat ez idő szerint még annak dacára is támogatnunk kell, hogy ezeket a kormány tűzte ki programjává... Én a magam részéről itteni pártegységünk érdekében is óhajtánám, hogy efféle mozgalmak az ország különböző vidékén jöjjenek létre.

Vadnay lemondásáról semmi szó”⁴⁷

1893. május 27.: „Károlyi Gábor pedig úgy intézkedett, hogy a miskolci alkalomhoz képest vagy 28-kán, vagy 1-jén megyen Czeglédre, így szükségünk volt a miskolci határozatra, hogy Czegléd pozitív hírt kaphasson...

A lista e perczben így áll: Károlyi Gábor, Eötvös Károly, Horváth Ada, Sturman György. Hentaller orvos kezében van, nem hiszem, hogy jöhetne. Hozom a feleségemet is...

Úgy veszem észre, hogy itt még a kormánypártiak is kívánják a sikert, amellyel szemben én – már foglalkozásomnál fogva is – skeptikus vagyok; de az erős föllépésnek most minden esetre értelme van, mert irányt adhat ebben a szakadáros időben”⁴⁸ (7. és 8. kép).

1893. október 24.: Arra, hogy én föl akarom vetni nálatok a *bizalmi kérdést*, azt mondta (itt Kossuthról van szó – a szerző), hogy ezt sajnálná, mert én alapjában

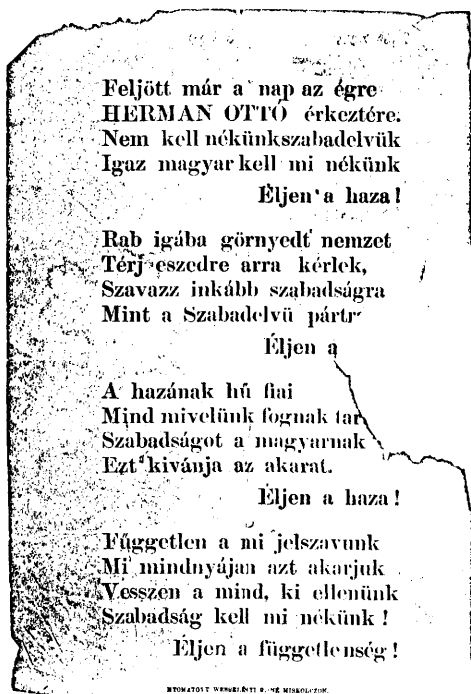

7. kép. Herman Ottónak korteskedő lányok
(Reprodukció: Kulcsár Géza)

46 HOM HTD 94.101.1.1. (Eredetije: MTA Könyvtár Kézirattára – Ms 264/220.)

47 HOM HTD 94.97.1.2.

48 HOM HTD 94.96.1.5. Lásd még: HOM HTD 74.665.1. Herman Ottó miskolci beszámoló beszéde 1894. október 1-jén.

8. kép. Kortessvers
(HOM Helytörténeti Dokumentáció 77.99.1.)

Lifkovits József főnököt mégis azon a címen helyezték át, mert állítólag megtörte azt a kifejezett »óhajtást,« hogy nyilvánosan ne korteskedjék. Minket ez a felfogás nem zavarhat meg abban, hogy ellene mindent el ne kövessünk s én ezt a végrehajtó bizottság ma esti értekezletén elő fogom adni, ... A megállapodásról rögtön tudósítlak»⁴⁹

1890. június 17.: „A 15-ki értekezleten előadtam a miskolczi esetet oly formán, hogy az egész város most méltán kérdi, mennyi értéke volt azoknak az ünnepélyes kijelentéseknek, amelyeket Károlyi Gábor és Eötvös Károly tett, különösen az előbbi, mondván, hogy a miniszter becsületszavát bírja, hogy a vasutasok szavazatának nem lesznek következményei?

A megállapodás az volt, hogy Károlyi és Eötvös tegnap felkeresték Lukács minisztert, ... – Megmutatta nekik annak a rendeletnek a conceptusát, mely Miskolczra ment s nem állva útját annak, hogy a tisztviselők meggyőződésüket kövessék, csak a nyilvános korteskedéstől tiltja őket el szigorúan. Végül biztosította mind a kettőt, hogy másoknak megbotlygatásáról szó sincsen.

Ez nem rontja le meggyőződésemet..., hogy Lifkovics és még egy a választás ötletéből lett áthelyezve, az előbbi valószínűleg azért, hogy a választás után a Ko-

csak azt jelenthetem ki, hogy megmaradok amellet a program mellett, amelynek alapján megválasztottatok. Leghatározottabban kívánja, hogy helyemen maradjak...

Veletek szemben úgy állok, amint a választás után mondtam: abban a perczen, amelyben állást foglaltok, mely az enyémmel nem talált: a kezetekben van a mandátum: Megfogadtam, megtartom”⁴⁹

1893. december 9.: „Reám nézve nemcsak megnyugtató, hanem fölemelő az a tudat, hogy fő parlamenti működésemmel meg vagytok elégedve, s hogy együttéreztek velem; nagy szükségem is van reá, mert helyzetem az »anyapárttal« szemben nem kellemes, minthogy most már nem Eötvöst, hanem engem okolnak avval, hogy útját állom az egyesülésnek, ami különben úgy is van”⁵⁰

b) Herman Ottó „magas protectió”-ja a miskolcziak érdekében

1890. június 15.: „Én már tegnap vettem híret annak, hogy Miskolczon áthelyezések vannak folyamatban...

49 HOM HTD 94.96.1.9.

50 HOM HTD 94.96.1.10.

51 HOM HTD 94.96.1.1.

ronában megjelent s nyilvánosan a vasutasoknak tulajdonította a győzelmet, amit valami spitzli nyomban föl is jelentett.

Nektek ebben hangot kell adni, legerélyesebb formában s örködni, hogy a többiek ne legyenek zaklatásnak kitéve...”⁵²

1893. augusztus 8.: „Eddig 86 »miskolczi születésű« kérte »magas protectiómat,« hogy hivatalban juthasson (sőt Deleschall Gabriella Ó Nagysága Mrenyó urat úgy ajánlotta nekem, hogy az miattam vesztette el összes kuncsaftjait!) – a helyzet azonban mintha változni készülne, mert íme az elsőt, aki nem miskolczi születésű, de Miskolcra vágyik, a Te protekciódra bízom; maga is így kívánja. Dr. Kelemen Adolf nagy-atádi főrabbirol van szó, ki Miskolcra magyar hitszónoknak pályázik, s arra kért, hogy neked ajánljam... a somogyiaktól tudom, hogy pártunk embere is”.⁵³

1893. augusztus 21.: „Én megmondtam B.-nak (itt Bulyovszkyról van szó – a szerző), hogy az ajánlgatás kétélű dolog, nevezetesen Szilágyinél tőlem, mert mi erős ellenzések vagyunk ám egymással szemben, ergo vigyázni kell, hogy az ajánlattal az ember ne ártson – ez is lehetséges... Különben úgy tudom, hogy a »Kinek« Dr. Szabó Gyula az ipja, az bátran nélkülözheti a függetlenségi képviselők ajánlatát; sőt okosan teszi ha kerül: sapienti sat! (okos ember kevés szóból is ért ill. a bölcsnek elegendő – a szerző)”.⁵⁴

1890. július 24.: „Mindenekelőtt tudatom veled, hogy a *Debreczeni Dániel ügyében* eljártam,... Weckerle a tábla ítéletét feloldatja s egy könnyű rendbírságot szabhat ki. Ettől nem akart elállani s azt vetegette, hogy nincs polgár bírság nélkül,... Szóval, a pénzügyminiszter felülkerekedett benne. Megvallom, hogy engem is megbírságoztak már azért, hogy a kutyámról lelopták a szájkosarat. Én nagyon belé tudom magamat képzelné egy régi szabású öreg miskolczi polgár gondolataiba s tudom, hogy a tisztes öregnek a bírság is bírság, de már csak vigasztal meg”.⁵⁵

1890. december 9.: „Lehetetlen volt rögtön felelnem, mert igen-igen sokfelé kell vágnom, s a szegény öreg úr dolgában sem járhattam el rögtön... Ami Debreczenyt illeti, újból meggyőződtem, hogy Wekerle nagy *beamter* (hivatalnok – a szerző); de szívtelen ember. Mindent megígér, de még sohasem váltott be velem szemben semmit, noha mindig csupán humanitárius kéréseim voltak... Szentül hittem, hogy rég elintézte...”.⁵⁶

1894. január 8.: „...Wekerle miniszterelnök ma önkénytelenül szólított meg s azt mondta, hogy Debreczeni bátyánk ügye rendben van...”.⁵⁷

c) *Politikai hetilapjuk: a „Szabadság”*⁵⁸

1890. június 15.: „A »Szabadság,« szerintem, legjobb ha azt az irányt követi, hogy az igazán függetlenségi és ezen felül kifejezetten liberális elemek egyesüljenek, azon az alapon, amelyet Kossuth 1874-ben ajánlott, mely mellett a párt folyton hódított és erősködött, mert a program tiszta, határozott és közérthető volt.

52 HOM HTD 94.96.1.2.

53 HOM HTD 94.96.1.6.

54 HOM HTD 94.96.1.7.

55 HOM HTD 94.96.1.3.

56 HOM HTD 94.96.1.10.

57 HOM HTD 94.96.1.12.

58 HOM HTD 68.4.3.4. *Dr. Thurzó Nagy László*: Miskolci Lexikon II. kötet B. könyv 153. p. „A miskolci Függetlenségi és 48-as Párt teremtette meg a „Szabadság” (1892. márc. 15. – 1903. márc. 28.) politikai hetilapot. 1892. márc. 15.-én mutatványszámban harangozták be jöttét. Az első oldali „Felhívás az olvasóhoz” című cikket a párt végrehajtó bizottságának tagjai írták alá: Bársony János, Bizony Ákos, Cseh István, Debreczeni Dániel, Debreczeni Imre, Fejes Gergely, Gyöbe József, dr. Küröz Jakab, *Kovács Lajos*, Karla Bertalan, Mikuleczky István, Máthé Ferenc, Majercsik József, dr. Neumann Bertalan, Nozdroviczky Jenő, Pongor Lajos, dr. Sassy János, Soltész Nagy Albert, Soltész János, Szinay István, Wächtler Vilmos és Varajthy István”.

Az 1884-ki alapon való egyesülés nem sikerülhet, mert ez kiszóltja a magyarokat s ezekkel a visszavonást; ezt bizonyítja *Ugron kiválása és a mostani szakadás* közjogi háttere is”.⁵⁹

1890. június 17.: „Hálás és szép tárgy Kossuth leveleinek okos commentálása s kidomborítása annak, hogy nála is a *függetlenség mindenek fölött áll*, a többiekben pedig a demócrata szabadelvűséget követeli. – Ingadozó czikkek s a személyeknek előtérbe való helyezése árt a fejlődés jó irányának”.⁶⁰

1890. november 9.: „A »Szabadság« tegnapi számának vezérczikke igen nagy szerencsétlenség reám nézve, mert abban olyanok is foglaltatnak, amiket *Kossuth Lajos nem mondott*.

Nem ő mondta azt, hogy az általam felsorolt, egymást kizáró elvi ellentétek miatt komolyan függetlenségi párti embernek a pártkörben visszatérni nem lehet, mert *ez az eszmemenet az enyém volt*. ...

A Kormányzó úr gondosan kerülte mindazt, ami a pártkör és a kiléptettek közötti ellentétet élesbíthette volna...

Légy oly kegyes és találd ki a formát, amelyben ez a lapban kinyilatkoztatható, nehogy helyzetem összetörjön”.⁶¹

1893. október 6.: „Ha lehet, maradjon a »Szabadság« reservában, amíg megjövök, ami hamar lesz meg. Gondom lesz, hogy a véglegest megkapjátok, hogy állást foglalhassatok”.⁶²

d) *Miskolc első polgári házasságkötése*⁶³

1894. január 18.: „Szorítani kell a végsőig, mert ha az egyházpolitikai javaslatok buknak, a reakció az egész vonalon üti föl a fejét s ha ebből az ötletből történik, az *öreg Palóczy* megfordulhat sírjában”.⁶⁴

III. *Irányadónk: Kossuth*

a) *Kossuthnál új párt alapítása ügyében*

1890. június 15.: „Nagy-körös helyett menjen Eötvös *Turinba*, teljes fölszereléssel, hogy minden tételét bebizonyíthassa s Kossuthot meggyőzze.

Eötvös és Károlyi szombaton indulnak, erre Eötvös kezét és szavát adta. A helyzet fejlődése tehát most a turini út eredményétől függ”.⁶⁵

59 HOM HTD 94.96.1.1.

60 HOM HTD 94.96.1.2.

61 HOM HTD 94.96.1.4.

62 HOM HTD 94.96.1.8.

63 HOM HTD 69.4.3. *Dr. Thurzó Nagy László*: Miskolci Lexikon V. kötet (A város krónikája 1850–1900 között) 252–253. p. „Az első polgári házasságkötés Miskolcon 1895. október 8-án történt sok érdeklődő jelenlétében. A házasságkötésen részt vettek: *Lévay József* még fungáló alispán, *Molnár Bertalan* vármegyei főjegyző, *Kovács Lajos* vármegyei főügyész, *Szaffka Pál* és *Eder Elek* közjegyzők, *dr. Gencsi Samu*, az izraelita hitközség elnöke. A fiatal párt *Gedeon András* kat. vallású nyomdatulajdonos és *Patzauer Róza* izr. vallású leányzót magasztos hangulatú beszéd kíséretében *Soltész Nagy Kálmán* polgármester adta össze. A polgármester főleg a házassági törvényt dicsérte.”

64 HOM HTD 94.96.1.12.

65 HOM HTD 94.96.1.1.

1893. október 24.: „Negyednapja itthon vagyok. Szerencsésen jártam meg Turint s 5 napot töltöttem a szent öregnél,⁶⁶ ki avval fogadott, hogy ameddig Turinba leszünk, t. i. én és a feleségem – legyünk kis családi körének tagjai.

A programot, amelyben a kiléptettek meg tudtak egyezni, a maga részéről *nem fogadta el*, mert ott van az „állunk az alkotmány alapján”, ő pedig, mint mondja Turinban van, ez az ő helyzete. Daczára annak, hogy a program messze megyen, egy darabig azt vitatta, hogy nem különbözik lényegesen az anyapártétól, csupán abban, hogy fölvtük a *munkáskérdést* is; de amikor felsoroltam az *egymást kizáró elvi ellentéteket*, amelyeket az anyapárt ma egybe foglal, elismerte, hogy oda visszatérni, komolyan függetlenségi embereknek csakugyan nem lehet.

Új párt alakítását ő – a távolból mérve és ismerve a dolgokat – *nem tartaná czélszerűnek s legjobbnak látja, ha a pártkörön kívül állva, függetlenségiek maradunk*. Az én működésemet külön is a leginkább megfelelőnek találta.

Kossuth leghatározottabban vallja, hogy a *mostani dynasztia* merőben alkalmatlan arra, hogy Magyarország jogainak teljes élvezetéhez jusson; a *dualizmus* pedig pusztá formalitássá süllyeszti a parlamentarizmust, s a két államfél érdekeinek összeütközése fölött, mindég az uralkodó abszolutisztikus akarata dönt – ami úgy is van.

Ő megmarad emellett: „a függetlenségnek mindent, ezt semminek alárendelni, egyebekben a demokraczia és liberalizmus az irányadó.

A 49-re azt mondja, hogy ez ma is zászló, amelyet most lobogtatni nem tanácsos, de elejteni sem szabad: be kell várni az időt, mely be fog következni. ...

Ötödnapon úgy nyilatkozott, hogy ő a pártalakításba nem folyhat be, mert nem ismeri a helyzet részleteit és az embereket. Én kénytelen voltam bevallani, hogy én sem látom a kiléptettekben azt az intellectuális erőt, mely alkalmas arra, hogy egy nagy eszmét a parlamentben kellő erővel és kitartással képviseljen. A facit (a lényeg – a szerző) az, hogy *várnunk kell a színvallásra*, mely akkor fog bekövetkezni, amikor a polgári házasság sorsa eldől. Hát várjunk!...

Nálunk a döntő összejövetel jövő szombaton lesz meg, s *természetes, hogy én nem tartom meg az elnökséget*; a pártkörbe nem megyek vissza semmi módon és semmi áron”.⁶⁷

b) Kossuth könyvtára és a miskolci adakozók⁶⁸

1893. december 13. (Kovács Lajos miskolci felhívása): „Kossuth Lajos hazánk legnagyobb élő fia anyagi zavarral küzd, hogy azon segítsen könyvtárát áruba bocsátotta; ezt írta saját kezüleg néhány nap előtt városunk egyik képviselőjének, Herman Ottó úrnak.–

Ezen nemzeti kincs megszerzésére Budapesten egy bizottság alakult, mely en-

66 Lásd Sáfrán Gy., 1960. 432–435. p.

67 HOM HTD 94.96.1.9.

68 HOM HTD 94.105.1.14. – Az aláírt fizetési lista tanúsága szerint a miskolci adakozók száma: 61 fő. Összesen 725 frt gyűlt össze. Az adakozók első helyein találjuk: Kovács Lajos ügyvéd (20 frt.), Debreczenyi Dániel (100 frt.), Horváth Lajos orsz. képviselő (30 frt.), dr. Kürcz Jakab ügyvéd (10 frt.), dr. Szabó Gyula (10 frt.). Utána többségében nehezen olvasható aláírások, de felismerhető: Lévay József (5 frt.), dr. Glós Károly (10 frt.), Lishtenstein József (25 frt.), Petró József (5), Koós Soma (10), özv. Kun Jánosné (5), Kun Bertalan (10), Diószeghy György (20), Soltész-Nagy Kálmán (20), Melczer Gyula (50), Melczer Béla (10) és dr. Frank (1 frt.), kinek szignója a megmaradt eredeti dokumentum bal felső sarkában jól látható, így valószínű, hogy csak ennek a másolata került el a Kormányzóhoz.

gem hívott fel arra, hogy a *Nemzeti Múzeum* részére adandó könyvtár megvételére itt gyűjtést eszközöljek. –

A nagy hazafi személye iránti hála és tisztelet érzetével hívom fel t. polgártársaimat, járuljanak adományaikkal a nagy nemzeti és hazafias cél megvalósításához –”.⁶⁹

1894. január 4.: „A *Kossuth Könyvtár*ra befolyt 20 600 és egynehány forint, s ma már kezemenl vannak Kossuth eredeti nyugtái is, mindössze 32 130 arany líráról. A fölösleges a takarékpénztárban van, s valószínűleg szekrényekre fog fordíthatni.

Igen-igen kérem Tőled a *miskolczi adakozók névsorát* részben az alapító okmány számára, részben azért, mert megígértem a *Kormányzónak*, hogy a névsort közlöm vele is.

Igen-igen szép dolgot műveltünk s fogalmad sincs arról a megnyugvásról, amely Kossuth leveléből sugárzik. Hozzá az, hogy egy szőnyi hírlapi reclam nélkül 10 nap alatt 1/5-ét hoztuk össze annak az összegnek, amelyet *Jókainak* adnak át, mint a legnagyobb *reclam és pressió* (erkölcsi nyomás – a szerző) eredményét”.⁷⁰

1894. január 18.: „Mindenek előtt megnyugtatlak, hogy a *derék miskolcziak* adakozásából származó 65 forintnyi – immár – fölösleget pontosan vettem s Eötvös Károly kezeihez átszolgáltattam, ki a hova fordítás iránt értesíteni fog. Egyelőre annyi, hogy 20 700 néhány forint jött össze s a maradékból adtunk Kossuth orvosának egy kis tiszteletdíjat, mi köztünk maradjon, mert az öreg úr, ha megtudja, zokon veszi”.⁷¹

c) *A miskolci gyász*

Dátum nélkül: „Ns. Kovács Lajos úrnak, a függetlenségi párt elnökének – Miskolc. Igen tisztelt Elnök Úr! Szóbeli kegyes értesítése és óhajta folytán, kérem, vegye szíves tudomásul, hogy én a *Kossuth Lajos dictó vezérünkért rendezendő* gyászünnepeyre szombaton, f. h. 7-kén, a reggeli gyorsvonattal indulok Miskolcra, választóim körébe s hogy *magammal viszem a Kossuth levelet is*, az utóbbi körülményről értesítettem Miskolcz sz. k. város érdemes Polgármesterét, Soltész-Nagy Kálmán urat is.

Fogadja Elnök úr hazafias üdvözetemet.

Herman Ottó, Miskolcz sz.k. városa déli kerületének o. gy. képviselője”.⁷²

d) *Kossuth Ferenc magyarországi körútja*

1894. november 16.: „*Sürgönyöm* kapcsán vedd a következő értesítést: *Kossuth Ferencz* az utiterv készítésével Justh, Helfy, Thaly és Kiss Albert képviselőket bízta meg, kik – mind láthatad – kerületeik érdekét tartották szem előtt.

Amint Szegvár megvolt, Helfy amellet kezdett kardoskodni, hogy a folytatás maradjon el; Thaly úgy vélekedik, hogy Debreczen után szakíttassék meg itt, szóval: sapienti sat!

Kossuth tegnap este érkezett ide s meghívott Károlyi Gáborhoz, de én tudományos értekezleten voltam, és nem mehettem el; hazajöve Justh Gyula levelét találtam, amelyben értesít, hogy „Kossuth folytatja körútját, Miskolcra érkezik 26-

69 HOM HTD 94.105.1.14.

70 HOM HTD 94.96.1.11.

71 HOM HTD 94.96.1.12.

72 HOM HTD 94.96.1.17.

kán (nov.) reggel 9 óra 38 perczkor Kassa felől” és ő – Justh – kér, hogy Téged értesítselek. ...

Azt talán mondanom sem kell, hogy a körutat, ebben a formában ab ovo helytelenítettem, mert az a gyakorlati eredménye, amelyre függetlenségi eszmének szüksége van, ilyen körülmények között nem lehet meg.

De én nem akarom Kossuth helyzetét nehezíteni – ellenkezőleg – azért én már 25-kén Miskolcra leszek s veled együtt fogadom, minthogy Debreczen – Nyíregyháza – Kassa felé nem kísérhetem. ...

Ami a *pártfúziót* illeti, evvel légy óvatos, mert tőlünk csak Nagy Gyula lépett át, a többiek gondolkoznak: „vagy mind egyszerre, vagy egy sem”, teszik pedig függővé attól, amitől én is: „adjon Kossuth Ferencz szerves programot s ekkor majd meglátjuk, követhetjük-e?

Te érted ennek az álláspontnak a jogosultságát. A többitől majd bizalmasan értekezünk”.⁷³

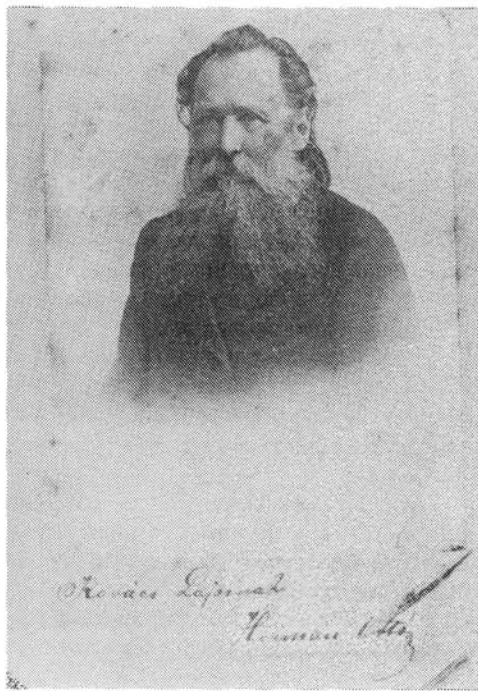
1894. november 23.: „Ma éjjel vettem Kossuth Ferencz táviratát Monokról”⁷⁴ amelyben arról értesít, hogy megbetegedés folytán félbeszakítja körútját, s Miskolcra csak később látogat el. Küldöm a táviratot a rendező bizottságnak való előterjesztés végett.

Mocsáry Lajos meglátogatott s mondta, hogy lemondott a fogadtatásban való részvételről. Az okokat közölte veled – velem is. Mindenesetre azon leszek, hogy a körút folytatása előtt találkozzam veled és embereinkkel is, mert az eszmék tisztázására csakugyan nagy szükségünk van.

Itt is azon leszek, hogy a dolgok határozottabb és tisztább alakot öltsenek. A függetlenségi eszme és Kossuth Lajos fiának érdeke ezt így követeli”.⁷⁵

Mind hiába!

1895. december 23. (A miskolci Függetlenségi Párt jegyzőkönyvi közönetnyilvánítása) „A miskolci függetlenségi és negyvennyolczas párt folyó 1895 év december 22-én megtartott közgyűlése Tekintetességednek a párt elnökségéről való lemondásával foglalkozván, sajnálattal kellett tudomásul vennie azon visszavonhatlannak

9. kép

73 HOM HTD 94.96.1.15.

74 HOM HTD 94.99.1. Távirat Herman Ottónak Budapestre a Lövölde tér 3. sz. alá (1894. nov. 22.) Szövege: „Megbetegedtem, folytonos orrvér folyás és meghűléssel kényszerülök félbeszakítani körutamat, később megyek Miskolcra, kérlek értesítsd az illetőket.” – Kossuth. és HOM HTD 94.98.1. Herman Ottó távirata Kovács Lajos ügyvédnek. Szövege: „Kossuth Monokon betegen fekszik, útját félbehagyta, Miskolcra később megy, beszüntetni”.

75 HOM HTD 94.96.1.16.

kijelentett elhatározását, mely szerint az osztatlan bizalom és lelkesedéssel felajánlott s évtizedek óta lelkes buzgalommal és hazafisággal betöltött elnöki tisztséget megtartani nem hajlandó...⁷⁶

1896. november 7.: „Leírhatatlan helyzetem az oka, hogy Tenedek még mind e mai napig nem írtam, noha Te állottál a küzdelem első csatásorában, és Te szorultál az én szavamra,...

Nem a magam, hanem Magyarország függetlensége ügyének nevében mondok igaz szívből fakadó köszönetet azért az igaz, hazafias buzgóságért, amelyet kifejtettél – *mind hiába!!!*

Míntha alkonyodnék! –

Adja a magyarok istene, hogy ez csak nekem tessenék úgy, hogy csak az aggság (Herman Ottó ekkor 61 éves – a szerző) jele legyen. ...

De vigyázz és vigyázatok! Biztos tudomásom van arról, hogy az intézők között »eladott ember« volt, ki 5 000 forintot kapott s ebből 100 forintot írt alá pártunk (!!) javára. Nevét, ha nem tudod, majd megmondom.

Különben nem is erről, hanem arról van szó, hogyha a »vezérek« így folytatják, meggyilkolhatják a haza függetlenségre való jogát, hogy az sohasem – vagy csak századok múlva támadhasson föl újra...⁷⁷ (9. kép).

Hálás köszönet özv. dr. Kovács Lajosnénak, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a fennmaradt családi dokumentumokat, amiből ezt a dolgozatunkat összeállítottuk. Ajánljuk szíves figyelmébe.

IRODALOM

H. Szabó Béla,

1964. Herman Ottó élete és munkássága. Miskolc

Sáfrán Györgyi,

1960. Herman Ottó és Kossuth Lajos. Klny. a Magyar Tudomány 1960. 7. sz.-ból, Budapest

„DEIN TREU ERGEBENER OTTÓ HERMAN”

(aus dem politishen Briefwechsel von Ottó Herman und Lajos Kovács)

Allgemein ist Ottó Herman als Naturwissenschaftler und Begründer der ungarischen Altertumsforschung bekannt. Doch er war in den letzten Jahrzehnten des vergangenen Jahrhunderts fast zwanzig Jahre lang als aktiver Politiker tätig und galt als einer der ergebensten Schüler von Lajos Kossuth und als unverbrüchlicher Verfechter dessen Ideen. Als solcher war er Mitglied der aus den beiden Oppositionsparteien jener Zeit entstandenen „Unabhängigkeits- und 48-er Partei“, dann Abgeordneter in Szeged und später in Miskolc. In der Partei kam es aber zu Partikularismus und prinzipiellen Widersprüchen, die ihn dazu veranlassten, während seiner Zeit als Vorsitzender unter dem Namen „Unabhängigkeitspartei“ auch noch eine

76 HOM HTD 94.105.1.15. Kovács Lajos a vm. tiszti főügyési állását kapja meg, és tartja kapcsolatát továbbra is pártjával. Bizony Ákos elnöklete alatt, a századforduló után élénkül meg a függetlenségi szereplése a város életében. – A választásokon is sikerrel szerepelnek.

77 HOM HTD 94.96.1.18. Szemere Attila győzte le Herman Ottót az 1896 októberi képviselői választáson Miskolcon. A levél letargikus hangvétele választási bukása miatt van, ami kihatással lesz megélhetésére is.

weitere, wenn auch kurzlebige, Partei zu gründen. Seine diesbezüglichen inneren Kämpfe formulierte er am 15. Juni 1890 in einem Brief an seinen Gesinnungsfreund Lajos Kovács, wie folgt: „Was meine Lage anbelangt, so ist diese zwar schwierig, so doch unbedingt klar, was von jedermann anerkannt wird. Im Gegensatz zu Helfi habe ich gesagt, dass *ich stets ein radikal Unabhängiger war und auch ein ebensolcher Liberaler*, demnach konnte ich mich niemand anderem anschliessen als denen, die sich als Unabhängige und Liberale bekannt haben“.

Wer war aber nur wirklich dieser Lajos Kovács, der Empfänger in dem so regen Briefwechsel von Ottó Herman? Ein ausserordentlich fleissiger, ambitionierter Rechtsanwalt in Miskolc, später Prokurator des Komitats und gleichzeitig bis Ende 1895 Vorsitzender der „Unabhängigkeits – und 48-er – Partei“ von Miskolc. Auch er gehörte zu den Anhängern des radikaleren Flügels ihrer Partei ebenso wie Ottó Herman, sodass sie *Gesinnungsgenossen* waren. Als gutes Beispiel hierfür steht ein Auszug aus seinem Brief an Ottó Herman vom 18. Januar 1892. Darin schreibt er dem damaligen Abgeordneten kandidaten der Partei in Miskolc verbunden mit dem Aufruf, eine Programmansprache zu halten: „Gestern hielt auch Lajos Horváth einen Bericht. So ein sinnloses Gelaber ist hier noch niemandem zu Ohren gekommen, daher wird es den nach ein wenig radikaler Wahrheit lechzenden Miskolcern guttun, solches zu hören“.

In der vorliegenden Studie wird der Briefwechsel vorgestellt, der in der vergangenen Zeit *in dem Nachlass der Nachfahren von Lajos Kovács* entdeckt wurde. An dieser Stelle werden die Briefe zu politischen Themen vorgestellt und gleichzeitig untersucht. Hierzu gehören die Briefe von *Ottó Herman* an Lajos Kovács und die uns erhalten gebliebenen 18 „originalen“ Briefe aus dem Zeitraum zwischen dem 15. Juni 1890 und dem 7. November 1896 sowie die zehn „berichtenden“ Briefe an (Adél) die erste Frau von Lajos Kovács, die von seinem Besuch bei *Lajos Kossuth* in Turin erzählen (10. November – 4. Dezember 1881).

Tibor Rémiás